

ורבא מתרין לטעמיה —

לכולי עלמא הזמנה לאו מילתא היא ואין חשש של איסור הנאה ממותר הכסף.

אלא שיש כאן חשש שמא המת אינו מסכים שיהנו היורשים מכסף שהוא התבזה עליו.

ובזה נחלקו התנאים —

תנא קמא סבר: כי בזו ליה למרות שהמת מתבזה בכך שאוספים עבורו כסף, בכל זאת אחולי מחיל זילותיה גבי יורשין בעודו בחיים הוא מוחל על בזיונו אפילו רק להנאת היורשים.

לכן ינתן המותר ליורשיו.

ורבי מאיר מספקא ליה אי המת מחיל על בזיונו בשביל היורשים אי לא מחיל.

הלכך מספק לא יגע בהן עד שיבא אליהו.

ורבי נתן פשיטא ליה דלא מחיל המת על בזיונו בשביל היורשים, אלא רק עד כמה שזה לצורכו.

הלכך יעשה דימוס על קברו או זילוף לפני

מטתו.

תא שמע: תניא: היו אביו ואמו של המת מזרקין בו כלים מתוך חיבה הם זורקים עליו את בגדיהם יותר מהצורך, שמתוך צער הם מוכנים להפסיד את כל ממונם עליו מצוה על האחרים להצילן ולהורידם מעליו, שאין לך השבת אבידה גדול מזה. (196)

וקשיא לאביי, שאם הזמנה מילתא היא, מה יועיל שיורידו ממנו את הבגדים, והרי כבר נאסרו על ידי הזמנה בלבד?

ומתרצת הגמרא: התם אין זו הזמנה כלל, כי ממ-ב הם עושים זאת רק משום מררייהו מתוך צער.

ומקשה הגמרא: אי הכי, היינו דקתני עלה: אמר רבן שמעון בן גמליאל: במה דברים אמורים שאפשר להציל את הבגדים שנזרקו עליו כשלא נגעו במטה, אבל אם נגעו במטה, אסורין.

ואם הם עושים רק מתוך צער, מדוע יאסרו בנגיעת המטה? (197)

ומתרצת הגמרא: תרגמא עולא: מדובר במטה הנקברת עמו שהבגדים נגעו במטה

יש לומר שהם עושים זאת רק מתוך צערם ובודאי יתחרטו אחר כך. יד רמה וש"ך יורה דעה [שמט ד]

ובנתיבות המשפט [רסא א] תירץ, שכיון שמצוה על אחרים להצילם משום בל תשחית אם כן הרי זה כדבר שיש לו מצילים שאינו נחשב כאבידה מדעת.

197. בשלמא אם הטעם היה משום שהזמנה לאו מילתא היא, ניחא שאם נגעו במטה הרי הוא

ובסנהדרין קטנה תירץ על פי דברי התוס' בהערה 193 שדבר שנאסר רק על ידי הזמנה בלבד אפשר לפדותו בדבר אחר, אם כן גם כאן הרי זה כאילו החליפו ופדו את חלק המת בכל מקום שהוא עם אותו חלק שהשתמשו בו למת והמותר יצא לחולין.

196. לכאורה קשה, הרי זו אבידה מדעת מצד אביו ואמו והוי הפקר ומדוע יצטרכו להחזירם להם?

כדרב הסדא שאמר שצר ביה ולא אזמניה מותר לשים בו מעות.

תא שמע: תניא: **אמר לאומן:** עשה לי תיק של ספר נרתיק לספר תורה או נרתיק של תפילין

עד שלא נשתמש בהן קודש מותר להשתמש בהן חול. אבל אם כבר נשתמש בהן קודש אסור להשתמש בהן חול.

הרי להדיא שהזמנה בלבד אינה אוסרת, עד שישתמש בו בפועל לקודש, וקשיא לאביי?

ומתרצת הגמרא: **תנאי היא.** הדבר שנוי במחלוקת תנאים אם הזמנה מילתא היא אם לאו. ואביי יסבור כאותו התנא הסובר שהזמנה מילתא היא.

דתניא: תפילין שציפן זהב, שעשה את הבתים מזהב, או שטלה עליהן [מלשון טלאי], שעשה את הבתים מעור של בהמה טמאה, הרי הן פסולות. משום שהבתים צריכים להיות מעור של בהמה טהורה המותרת באכילה, לפי שנאמר בפרשת תפילין "למען תהיה תורת ה' בפיך", ודורשים מ"בפיך" שצריך להיות מן המותר בפיך. (198)

ואם עשה את הבתים מעור בהמה טהורה, הרי הם כשירות, אף על פי שלא עיבדן את העור לשמן לשם תפילין, כי הזמנה לאו מילתא היא, וממילא לא איכפת לנו אם הוא

שנושאים אותו בה לקבורה והיו רגילים גם לקבור את המטה עמו. ולכן אף שמעיקר הדין לא היה לנו לאסור את הבגדים שנגעו במטה, מכל מקום גזרו רבנן עליהם משום דמחלפי בתכריכי המת, שהם דומים לתכריכי המת שהוא לבוש בהם כשהוא שוכב על מטה זו, ואם נתיר את הבגדים הללו יבאו להתיר גם להשתמש בתכריכי המת.

אבל אם היו נוגעים הבגדים רק במטה שהוא מת עליה, לא היינו גוזרים עליהם אטו תרכיכי המת, כי אז המת עדיין אינו לבוש בתרכיכין, ואין לחשוש שיחליפו ביניהם.

תא שמע מהא דתניא: **כיס שעשאו להניח בו תפילין, אסור להניח בו מעות.**

ואם הניח בו תפילין באקראי בעלמא יניח בו מעות.

הרי שאפילו אם עדיין לא הניח את התפילין בתוך הכיס הוא כבר נאסר בגלל ההזמנה בלבד, וקשיא לרבא שאומר הזמנה לאו מילתא היא?

ומתרצת הגמרא: **אימא** אמור בכרייתא שדוקא אם עשאו וגם הניח בו תפילין אסור להניח בו מעות אבל על ידי העשייה בלבד אינו נאסר משום שהזמנה לאו מילתא היא.

ואף שזה פשיטא, באה הברייתא להשמיענו את הסיפא שעל ידי הנחה בלבד לא נאסר הכיס.

לפסול בציפן זהב. והקשה הרע"א שאטו זהב מן האסור לפיך הוא?

משמש ממש את המת ולכן נאסרין. יד רמה. 198. רש"י במגילה [כד ב] כתב שזה גם הטעם

עיבד את העור לשמה או לא, כיון שעיבוד העור אינו אלא בגדר הזמנה בלבד. (199)

רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף עור בהמה טהורה פסולות עד שיעבדו את העור לשמן כי הוא סובר הזמנה מילתא היא, ויש לעשות גם את העיבוד לשמה. (200)

הרי שנחלקו תנאים בדין זה של הזמנה

מילתא היא.

אמר ליה רבינא לרבא: מי איכא דוכתא דרמו ביה מת וארגי בגד למת האם שייך דבר כזה במציאות שהמת מוטל בבזיון ומחכים עד שיארגו לו בגד, עד שאתה ואביי חולקים באורג בגד למת שהיא אפשרות שאינה קיימת למעשה?

וביד רמה כתב שכיון שזהב אינו ראוי לאכילה אינו בכלל מן המותר בפיך. וכאן כתב רש"י שציפן זהב פסולות, הלכה למשה מסיני הוא. ורק בעור בהמה טמאה כתב הטעם מן המותר בפיך. ובמנחות [מב ב] כתב רש"י שהבתים צריכים להיות עשויים מעור שהרי אפילו הרצועות של התפליין צריכות להיות מעור.

עיבוד לשמן?

ולכן הם מפרשים להיפוך שאם הזמנה מילתא היא אין צריך שהעיבוד יהיה לשמה ודי שיעשה חיתוך העור או שאר תיקון מועט לשמה. אבל אם הזמנה לאו מילתא היא צריך דוקא עיבוד העור שהוא תיקון חשוב שיהא לשמה. ולפי זה רבא סובר אמנם כרבן שמעון בן גמליאל. תוס' ד"ה אע"פ.

199. שהרי עיבוד העור לשמה אינו אלא כדי שיתקדש העור בהזמנה קודם שישמשו בו בקדושה, והואיל ולרבא הזמנה לא מילתא היא נמצא שהעיבוד לשמה לא הועיל כלום שהרי הוא רק בגדר הזמנה, ולא שייך כלל שיתקדש העור קודם לכן. אבל לאב"י שהזמנה מילתא היא ואפשר לקדש העור בהזמנה קודם שישתמשו בו בקדושה, לכן צריך עיבוד לשמו כדי שיתקדש קודם לכן. ר"ן.

והר"ן הביא בשם הרמב"ן לפרש שהגמרא אינה מתכוונת לומר תנאי היא שהתנאים נחלקו במחלוקת אב"י ורבא אלא שאב"י בא לתרץ שאף שברייטא זו של תיק ספר סוברת הזמנה לאו מילתא היא מכל מקום, מצינו תנא אחר והוא רבן שמעון בן גמליאל שסובר הזמנה מילתא היא ולכן הוא מצריך עיבוד לשמה כדי שיתקדש העור קודם שישתמשו בו בקדושה, והתנא חמא אף הוא סובר שהזמנה מילתא היא אלא שהוא סובר שאין צריך עיבוד לשמה ודי שיזמין את העור בהזמנה כל שהוא קודם לשימוש, ורבן שמעון בן גמליאל סובר שצריך שיהא מקודש מתחילת עשייתו כדי שיהיו כל עשיותיו בקדושה. או שהתנא קמא אינו סובר כלל שצריך לקדש את העור קודם שימוש בקדושה. ומכל מקום, אין לתלות במחלוקתם את השאלה אם הזמנה מילתא היא אם לא.

וביד רמה כתב שאף שגם לרבא צריך הזמנה ביחד עם המעשה כדעת רב חסדא, מכל מקום, אין צריך שיזמינו על ידי עיבוד לשמה אלא די שיזמינו קודם המעשה.

ורבא סובר ששני התנאים סוברים שהזמנה לאו מילתא היא, ורבן שמעון בן גמליאל שמצריך עיבוד לשמה אינו משום שיתקדש העור

200. כך מפרש רש"י. והקשו עליו תוס' שאם כן פסקי ההלכה סותרים זה את זה, שקיימא לן הלכה כרבא שהזמנה לאו מילתא היא, וקיימא לן גם שהלכה כרבן שמעון בן גמליאל שצריך

אמר ליה רבא: אין! אכן קיימת מציאות כזאת כגון שכבי דהרפניא מתי אותו מקום ששמו "הרפניא" שנהיו עניים, ורק לאחר מיתה היו אוספים כסף ואורגים להם תרכיכים זולים.

דרש מרימר: הלכתא כוותיה דאביי שהזמנה מילתא היא.

ורבנן אמרי: הלכתא כוותיה דרבא שהזמנה לאו מילתא היא.

ומסקנת הגמרא: והלכתא כוותיה דרבא!

תנו רבנן: הרוגי מלכות שנתחייבו מיתה למלכי ישראל משום שמרדו בו, כמו שנאמר אצל יהושע [א יח] "כל איש אשר ימרה את פיך וכו' יומת" נכסיהן למלך המלך יורש את כל נכסיהם.

הרוגי בית דין, נכסיהן ליורשין של ההרוג.

רבי יהודה אומר: אף הרוגי מלכות נכסיהן ליורשין.

אמרו ליה חכמים לרבי יהודה: והלא כבר נאמר לאחר שאיזבל אשתו של אחאב מלך ישראל סיבכה שיהרגו את נבות בגלל שסירב למכור את כרמו לאחאב, ועשתה זאת על ידי עדי שקר שהעידו שנבות קילל את אחאב המלך. ואמר לו השם לאליהו

[מלכים א' כא יח] "קום רד לקראת מלך ישראל אשר בשומרון הנה בכרם נבות אשר ירד שם לרשתו".

ומכך שנאמר "לרשתו", משמע שירושה גמורה היתה, שמן הדין לקח אחאב את הכרם של נבות משום שהרוגי מלכות נכסיהן למלך?

אמר להן רבי יהודה: נבות בן אחי אביו של אחאב היה, וראוי ליורשו היה אחאב ולכן הוא ירש את כרמו ולא מצד הרוגי מלכות.

אמרו לו חכמים: והלא הרבה בנים היו לו לנבות, והם קודמים לאחאב לירושה, ומדוע ירשו אחאב?

אמר להן רבי יהודה: אותו ואת בניו הרג אחאב, ונשאר רק הוא היורש.

שנאמר [שם ב' ט כו] על אחאב "אם לא את דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי" משמע שהרג גם את בניו.

ורבנן סוברים שלא הרג אחאב את בני נבות, וההוא שנאמר "דמי בניו", אין הכוונה לבניו ממש, בנים הראויין לצאת ממנו שנחשב כאילו הרגם. (201)

ודנה הגמרא: בשלמא למאן דאמר שהרוגי מלכות נכסיהן למלך ואחאב ירש את נבות

201. הקשה מהרש"א: הרי הגמרא דורשת לעיל [לז א] על מה שנאמר אצל קין והבל "דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה" שלכך נאמר "דמי" בלשון רבים לומר לך דמו ודם זרעותיו. אם כן גם כאן מ"דמי נרות" לבד ידענו בנים הראויים לצאת ממנו ואמאי צריך לכתוב גם "דמי בניו"? וראה שם מה שתירץ, וראה עוד עיון יעקב.

אלא מצוה בעלמא הוא לחיוב המצוה שתהא עשייתה לשמה, שהרי אף במצוות שאין בהן קדושה כגון ציצית וסוכה אמרינן שצריך בהן עשייה לשמה ושם ודאי אינו משום קדושה שהרי אפילו לאחר שעשה בהן את המצוה אין בהן משום קדושה כדאמרינן שתשמישי מצוה נורקין אלא משום מצוה בעלמא הוא.

את פשעו.

ודנה הגמרא: **בשלמא למאן דאמר: נכסיהן למלך היינו דכתיב** [שם ב כח] **"וינס יואב אל אהל ה' ויחזק בקרנות המזבח"** שרצה להמלט משלמה שלא יהרגו כמצות דוד אביו לפני מותו.

וכתיב [שם ל] **ששלמה שלח את בניו בן יהוידע להרגו "ויאמר אליו: כה אמר המלך, צא [מהמזבח]. ויאמר: לא [אצא], כי פה אמות"**.

שיואב העדיף למות מיתה טבעית ולא ליהרג על ידי שלמה כדי שלא יעברו נכסיו למלך.⁽²⁰³⁾

אלא למאן דאמר: נכסיהן ליורשין מאי נפקא ליה מינה מה ההבדל בשבילו מאיזה מיתה הוא ימות, שהרי בין כה וכה הנכסים ישארו רק ליורשיו?

ומתרצת הגמרא: **כל ההבדל היה רק לחיי שעה**. שבינתיים, עד שבניהו יחזור אל

מדין הרוגי מלכות, **היינו דכתיב** [שם א' כא יג] **שהעדים העידו "ברך נבות אלהים ומלך"** ולא הסתפקו בזה שנבות יהרג בגלל שברך אלהים בלבד, כי רצו גם שאחאב יקח את כרמו כדין הרוגי מלכות.

אלא למאן דאמר שהרוגי מלכות נכסיהן ליורשין ואחאב ירש את נבות מדין ירושה רגילה למה לי "ומלך"?! והלא די בכך שיעידו שברך אלהים בלבד, כדי שיהרגוהו ויירשנו אחאב?

ומתרצת הגמרא: **ולטעמיך הלא גם לשיטתך קשה, "אלהים" למה לי?! והלא די שיעידו שקילל את המלך בלבד, כדי שיהרגוהו ויזכה אחאב בכרמו?**

אלא על כרחך אתה אומר שהעידו כן כדי לאפוש ריתחא להגדיל את פשעו בעיני הדיינים שלא ירננו אחרי אחאב שהרגו בלי פשע ורק בשביל תועלת עצמו.⁽²⁰²⁾

הכי נמי לשיטתי, לכן העידו עליו שקילל גם את המלך כדי לאפוש ריתחא כדי להגדיל

מעל מזבחי, שהמזבח קולט את הרוצח [וראה שם שטעה בשלש טעויות]? ותירצו שגם לפי טעותו לא נתכוון שימלט לגמרי על ידי המזבח שהרי יכולים לשומר שלא יברח משם עד שימות ברעב אלא עיקר כוונתו שלא יהרג על ידי המלך ויהיו נכסיו למלכות. [ולפי המאן דאמר שנכסיהן ליורשין עיקר כוונתו להרויח חיי שעה].

עוד הביאו מירושלמי שיואב ברח לסנהדרין שאמר מוטב שאיהרג בבית דין ויירשו בני את נכסי מאשר שיהרגני המלך ויירש הוא את נכסי. תוס' ד"ה בשלמא.

202. רש"י. ולפי זה קשה, הרי לא שייך לומר כן "הכי נמי לאפוש ריתחא" שאדרבה ירננו יותר שהרגוהו על שקילל את אחאב?

וכתב מהרש"א שלולי פירוש רש"י אפשר לפרש לאפוש ריתחא של העם שלא יחוסו עליו ולא ידקדקו בדינו אם הוא אמת, שמאחר ששני עבירות עשה יחשבו שמן הסתם אחד מהם ודאי אמת. מהרש"א.

203. הקשו תוס' מהגמרא במכות [יב א] שיואב טעה שסבר שינצל על ידי שיתפוס בקרנות המזבח. ודרשינן "מעם מזבחי תקחנו למות" ולא

שלמה לומר לו את דברי יואב ועד שיחזור אליו שוב, תידחה הריגתו.

בהמשך אותו פסוק נאמר "וישב בניהו את המלך דבר לאמור כה דיבר יואב וכה ענני".

ומכפל הדברים אנו למדים שהרבה דברים אמר יואב, והרי לא מצינו שהוא אמר אלא "כי פה אמות" ולא יותר?

אלא כך אמר ליה לבניהו: זיל אימא ליה אמור לשלמה: תרתי לא תעביד בהאי גברא. שתי רעות אל תעשה עמי!

לפי שקילל דוד את יואב בשעתו, כשהרג את אבנר, ושלח עתה לשלמה: אי קטלית ליה אם אתה רוצה להרגני, קבול לטותיה דלטייה אבוך. קבל עליך את אותם הקללות שקיללני אביך. ואי לא, ואם אינך רוצה לקבל את הקללות של אביך, שבקיה דליקו בלטותיה דלטייה אבוך. עזוב אותי ואשאר רק עם הקללות של אביך.

[שם לא] "ויאמר לו המלך עשה כאשר דבר. ופגע בו, וקברתו". הסכים שלמה לקבל עליו את הקללות של דוד אביו!

אמר רב יהודה אמר רב: כל הקללות שקילל דוד את יואב אכן נתקיימו בזרעו של דוד, בגלל שקיבלן שלמה עליו —

שכך קיללו [שמואל ב' ג כט] "אל יכרת [לא יחדל] מבית יואב זב ומצורע ומחזיק בפלך ונופל בהרב וחסר לחם" —

"זב" נתקיים בו מרחבעם:

דכתיב [מלכים א' יב יח] "והמלך רחבעם התאמץ לעלות במרכבה לנוס ירושלים".

דכתיב [ויקרא טו ט] "וכל המרכב אשר ירכב עליו הזב יטמא".

ואנו דורשים גזירה שוה "מרכבה" מ"מרכב" שגם רחבעם היה זב. (204)

"מצורע" נתקיים בו מעוזהו:

דכתיב [דברי הימים ב' כו טז] על עוזהו "ובחזקתו גבה לבו עד להשחית וימעל בה' אלקיו ויבא אל היכל ה' להקטיר על מזבח הקטרת" למרות שלא היה כהן.

דכתיב [שם יט] "והצרעת זרחה במצחו".

"מחזיק בפלך" שנשען על מקל בגלל מחלה ברגלים, נתקיים בו מאסא.

דכתיב [מלכים א' טו כג] על אסא "רק לעת זקנתו חלה את רגליו".

ואמר רב יהודה אמר רב: שאחזו פודגרא. שם מחלה ברגלים. (205)

אמר ליה מר זוטרא בריה דרב נחמן לרב נחמן: היכי דמי כיצד היא מחלה זו?

אמר ליה רב נחמן: כמחט בבשר החי.

ושואלת הגמרא: מנא ידע מנין לרב נחמן זאת?

205. אף על גב שרובן נענשו על חטאם, כגון עוזהו שגבה לבו ליטול את הכהונה, ואסא מפני

204. ולכן כתוב שהתאמץ לעלות במרכבה כי היה קשה לו הרכיבה בגלל הזוב. רד"ק.

ומשיבה הגמרא בשלושה אופנים:

איבעית אימא, מיהש הוה חייש ביה. הוא עצמו הרגיש כך כשחלה במחלה זו.

ואיבעית אימא, מרביה הוה גמיר לה כך קיבל מרבו.

ואיבעית אימא, מן השמים נתגלה לו, כמו שנאמר [תהלים כה יד] **"סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם"**.

"נופל בחרב" נתקיים בו **מיאשיהו**.

דכתיב [דברי הימים ב' לה כג] **"ויררו היורים למלך יאשיהו"**.

ואמר רב יהודה אמר רב: שעשו כל גופו נקובה מחצים ככברה.

"וחסר לחם" נתקיים בו **מיכניה**.

דכתיב [מלכים ב' כה ל] **"וארוחתו ארוחת תמיד נתנה לו"** ממלך בבל, ולא היה לו לאכול משלו.

אמר רב יהודה אמר רב: היינו דאמרי אינשי:

תהא לוטא ולא תהא לאטתה. עדיף להיות מט-א מהמקוללים מאשר מהמקללים, לפי שסופה של קללת חנם שחוזרת על המקלל. (206)

וממשיכה הגמרא בענינו של יואב שנהרג על ידי שלמה.

אתיוה ליואב. דייניה. הביאו את יואב לפני שלמה, ודנו. (207)

אמר ליה שלמה: מאי טעמא קטלתיה לאבנר? מדוע הרגת את אבנר?

אמר ליה יואב: גואל הדם דעשאל הואי, עשיתי זאת כגואל הדם של עשאל אחי שהרגו אבנר.

אמר ליה שלמה: עשאל רודף הוה! שרצה להרוג את אבנר ובדין המיתו אבנר כדי לינצל ממנו, והיה אסור לך אם כן להרוג את אבנר.

אמר ליה יואב: היה לו להצילו באחד מאיבריו אבנר היה יכול להציל את עצמו מיד עשאל על ידי שיפגע בו באחד מאיבריו עד שלא יוכל להרוג אותו, ובאופן כזה הדין הוא שאסור להרוג את הרודף, ומי שהרג אותו דינו כרוצח, ולכן היה מותר לי להרוג את אבנר.

לשוב אל המקלל, וזה אכן נלמד מכך ששלמה הוצרך לקבל על עצמו את הקללות ולא היה יכול לבטל לגמרי את הקללות, ועל כרחק משום שלאחר שהרג את יואב אם כן קללת דוד היתה לחנם ובהכרח שתחזור אליו. עיון יעקב.

207. ביארנו על פי הגירסא שלפנינו **"אמר ליה"**. וביד רמה גרס **"אמרי ליה"** ו**"אמר להו"** שהסנהדרין דנו אותו.

שעשה אנגריא בתלמידי חכמים, ויאשיהו שלא שמע לפרעה נכה שהיה מפי ירמיה, מכל מקום, אילולי הקללות של דוד היה מתכפר להם בעונש יותר קל. מהרש"א.

206. קשה מה ראייה מכאן שמא דוקא כאן בגלל ששלמה קיבל עליו את הקללות של אביו? יש לומר שלכן כתב רש"י שסוף קללת חנם